

În istoriografia marxist-leninistă românească, istoria Bucureștilor a început să suscite interesul cercetătorilor îndeosebi cu prilejul sărbătoririi, la 20 septembrie 1959, a cinci sute de ani de la prima atestare documentară a orașului. De atunci și pînă în prezent, au apărut o serie de lucrări, de mai mici sau mai mari proporții, dedicate trecutului capitalei Republicii Socialiste România, instituțiilor, culturii sau monumentelor sale de arhitectură, fără a se ajunge — cu puține excepții — la actualitate. Noua operă a prof. Constantin C. Giurescu izbuteste însă să redea, într-o amplă viziune, o istorie a Bucureștilor, de la primele așezări omenești închegate pe teritoriul actual al orașului în timpul comunei primitive, și pînă în vremurile noastre, ale desăvîșirii construirii socialismului. Acest remarcabil efort de a înfățișa o istorie cît mai completă a capitalei patriei noastre, a fost precedat de o muncă migăloasă și stăruitoare de documentare, începută încă din anul 1957, prin cercetarea celor mai importante fonduri de arhive publice și particulare, parcurgerea a sute de lucrări tipărite sau manuscrise, folosirea rezultatelor cercetărilor arheologice și studiarea unui imens număr de izvoare iconografice și cartografice. Ținuta grafică de calitate în care se înfățișează lucrarea de vaste proporții a prof. C. C. Giurescu, răsplătește, credem, cu prisosință truda depusă de autor vreme de un deceniu. Spre deosebire de celelalte sinteze sau lu-

cărări dedicate, din 1959 și pînă în prezent, istoriei capitalei, prof. C. C. Giurescu, nu se mărginește numai la o expunere generală a trecutului Capitalei —, ci într-o a doua parte a operei d-sale, reînnoiește cu tradiția moștenită de la primul istoriograf de valoare al Bucureștilor G. I. Ionescu Gion și se ocupă amănunțit în mici capitole cu caracter monografic — de întinderea și populația orașului, de lumea târgoveților și a meseriașilor, de hanurile și vilele, de ulițele și mahalalele, de grădinile și parcurile orașului etc. Acest mod de prezentare singularizează sinteza de vaste proporții a profesorului Giurescu acordîndu-i un caracter mai potrivit felului de tratare a istoriei unei așezări urbane.

Într-o competență introducere bibliografică (p. 7—14) autorul enumeră cititorilor lucrările cele mai de seamă care s-au scris pînă în prezent asupra Bucureștilor, de la simple evocări și articole, pînă la ghiduri, studii și sinteze. Apariția primului volum din „Istoria orașului București” (de la origini pînă la 1918), alcătuit de către un colectiv de cercetători sub auspiciile Muzeului de istorie a orașului București, la începutul anului 1966, atunci cînd opera care face obiectul recenziei de față se afla sub tipar, explică desigur absența menționării ei printre recente sinteze dedicate istoriei capitalei. Cu minuțiozitatea care îl caracterizează, autorul analizează apoi cadrul geografic al Bucureștilor (p. 15—24), ce

a exercitat fără îndoială o influență asupra destinului orașului. Trecând în urmă la tratarea propriu zisă a istoriei Bucureștilor, precedată de aceea a așezărilor răsfirate în comuna primitivă și antichitate pe teritoriul de mai târziu al târgului medieval, prof. Giurescu reconstituie cu minuțiozitate în decursul a 16 capitole, frământatul trecut al capitalei României socialiste. Nu stă în intenția noastră de a insista prea mult asupra acestei prime părți a operei prof. Giurescu, care dezvoltă un subiect tratat destul de amplu și în lucrări anterioare datorate predecesorilor d-sale; autorul urmează în general liniile de expunere cronologică obișnuită și acceptă periodizarea unanim recunoscută de majoritatea cercetătorilor trecutului Bucureștilor. În schimb vom încerca să subliniem mai ales contribuțiile originale și punctele de vedere noi ale sintezei luate în discuție.

Fără îndoială că o problemă de importanță capitală este aceea a începuturilor orașului. Concluzia logică care se desprinde din minuțioasa analiză efectuată de către autor, este aceea că orașul își datorează originile îndepărtate „unui întemeietor cu numele de Bucur, stăpînul locului de pe malurile Dimboviței unde s-a înființat la început satul București” (p. 44). Săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani, analiza atentă a izvoarelor și o logică strînsă în reconstituirea adevărului istoric nu pot decît să confirme această judicioasă părere a autorului. De altfel în ceea ce privește vechimea legendei lui Bucur ciobanul, miticul întemeietor al orașului și al bisericii ce-i poartă numele, considerată pînă de curînd o creație cărturărească a secolului XIX, cercetări noi vin să arunce lumină asupra ei. După cum a intuit prof. Giurescu, tradiția despre Bucur circula în sinul poporului cu mult înainte de secolul al XIX-lea, și descoperirea de curînd a textului inedit de călătorie al misionarului franciscan Blasius Kleiner de către cercetătorul bulgar K. Telbizov, dovedește că legenda era împămîntenită în București înainte de 1764, dată la care a fost inclusă în amplul raport înaintat de acest cle-

ric străin autorităților sale superioare de la Roma. Kleiner afirmă ritos în 1764 că orașul a fost întemeiat cu cîteva sute de ani mai înainte de un *Bucur ciobanul*, care a ridicat aici și o *biserică*; este drept însă că el nu o identifică cu paraclisul Sf. Anastasie de lângă mănăstirea Radu Vodă, pe care în înșirarea tuturor bisericilor bucu-reștene ce o face în raportul său, nu o denumește ca biserică a lui Bucur, ci purtînd doar hramul mai sus amintit. Localizarea zisei biserici a lui Bucur rămîne deci încă o problemă deschisă. Însă vechimea legendei întemeietorului orașului și al lăcașului omonim ca tradiție populară circulînd în rîndul masei încă din veacul al XVIII-lea, nu mai poate fi pusă la îndoială.

În schimb, ni se pare că mai trebuie argumentată părerea autorului ca Bucureștii să se fi transformat dintr-un simplu sat într-o așezare dezvoltată încă din sec. XIII și datorită importanței sale economice și strategice să fi atras atenția domniei pentru ca aceasta să-și fi strămutat uneori reședința pe malurile Dimboviței chiar de la sfîrșitul sec. XIV. Dacă recente săpături arheologice efectuate pe o rază vastă în diferite puncte ale orașului și mai ales în sectorul Curtea Veche, presupusa vatră inițială a Capitalei, au dovedit urme de existență a unor așezări izolate de tip rural din sec. X-XI, în schimb — în afara aflării unor monede în diferite locuri sporadice — n-a fost făcută nici o descoperire importantă din sec. XIII-XIV. O așezare semi-urbană de o oarecare importanță în sec. XIV, cum încearcă să ne convingă autorul, ni se pare imposibilă de conceput fără a fi lăsat, cît de cît, unele urme materiale. Mai logică și mai prudentă ne apare deci supoziția ca Bucureștii să fi existat doar ca sat în decursul secolului al XIV-lea iar importanța sa să fi crescut treptat în decursul veacului următor pînă a determina pe un Vlad Tepeș să-și așeze aici o reședință mai mult sau mai puțin stabilă. Desigur cum sîntem în domeniul ipotezelor, ori și ce părere — inclusiv aceea a autorului — își păstrează valabilitatea pînă la infirmarea sau confirmarea ei pe baza unor date documentare ce se vor dovedi indiscutabile.

Autorul continuă apoi să depene firul istoriei bucureștene după transformarea orașului în reședință domnească de către Radu cel Frumos (1462—1474) și urmașii săi, să ne înfățișeze zbuciumata sa existență în decursul veacurilor XVI și XVII, pline de războaie, pustii, molimi și răzmerițe, să ne introducă în perioada de prefaceri a dominației turco-fanariote și să insiste asupra înnoirilor din pragul epocii moderne (pp. 50—131). Începând din această epocă, istoria Bucureștilor începe să se confunde din ce în ce mai mult cu însăși istoria țării, iar la mari evenimente ca revoluția din 1848, lupta pentru Unire (1859) războiul pentru Independență (1877—1878), populația capitalei și-a adus contribuția ei de seamă. Devenit capitală a României independente, Bucureștii se transformă în cel mai mare oraș al țării, unde se dezvoltă impetuos industria, iar o dată cu ea crește și se întărește proletariatul, clasa cea mai înaintată, căreia îi aparținea viitorul (pp. 132—180). De un mare interes sînt în schimb paginile dedicate de către autor istoriei Bucureștilor între cele două războaie mondiale și mai ales reconstituiri atente și minuțioase a vieții orașului în anii întunecați ai dictaturii fasciste antonesciene, luptei plină de avînt a maselor sub conducerea încercatului Partid Comunist Român pentru scuturarea jugului hitlerist culminînd cu mărețul act de la 23 August și în sfîrșit filele ilustrînd perioada de reconstrucție post-belică și uriașele realizări din Bucureștii de azi ai construcției socialiste (pp. 181—245). Aceste din urmă capitole, evocînd viața Capitalei după 1918, sînt cu atît mai prețioase, cu cît ele sînt singurele care tratează pe larg aspecte și evenimente doar schițate în restrînsele sinteze de istorie bucureșteană apărute pînă în prezent.

Trecînd acum la analiza părții a II-a a acestei valoroase monografii a Capitalei, ținem să subliniem din nou deosebitul ei interes, datorită adîncirii problemelor legate de dezvoltarea acestui însemnat centru economic și surprinderea aspectelor esențiale ale activității populației marelui oraș.

În capitolul privind „Întinderea orașului. Sate de pe aria bucureștea-

nă și să sate încorporate. Planuri ale Bucureștilor” (pp. 249—264), autorul aduce în multe sectoare, noi și interesante contribuții. Astfel, din documentata înșiruire a satelor care făceau parte odinioară din aria bucureșteană, întîlnim unele așezări necunoscute, care n-au mai fost menționate anterior, ca de pildă, Până-teștii, Stîlpenii, Belesche, Bălacii, Băneștii, Furdueștii și Bereștii, a căror denumire a dispărut încă din secolul XVI (p. 258).

În ceea ce privește planurile Bucureștilor, semnalăm că prezintă un deosebit interes informația autorului asupra existenței unui foarte vechi plan al orașului într-unul din cele patru colțuri ale unei hărți înfățișînd Ungaria și țările vecine, tipărită la Amsterdam în 1535 (p. 259). În schimb afirmația lui Ulysse de Marillac privind alcătuirea unui plan al Bucureștilor în secolul al XVII-lea nu corespunde realității, ea datorîndu-se unei confuzii, scriitorul francez referindu-se de fapt la schița de plan ridicată de Sulzer, care după cum știm a însoțit a sa *Geschichte des transalpinischen Daciens* tipărită la Viena în 1781. Printre alte planuri ale Bucureștilor ridicate în secolul trecut de ofițerii topografi ruși, ar fi fost util ca autorul să menționeze și pe acela datorat lui Kuzmin și Șernskanț din 1828 (indicînd împărțirea capitalei în plăși sau culori) sau cel din 1850, înfățișînd și împrejurimile orașului, ambele păstrate în original la Arhiva Centrală de Stat militaro-istorică din Moscova și aflate în copie fotografică la Muzeul de istorie a orașului București.

În ceea ce privește capitolul referitor la „Populația Bucureștilor” (pp. 265—277), foarte temeinic elaborat, mai ales în ceea ce privește componența etnică a locuitorilor orașului, menționăm ca fiind îndreptățită identificarea de către autor a bisericii moldovenilor cu aceea numită ulterior Sf. Ionică (fostă în spatele Palatului Republicii), deoarece un document inedit din august 1696 menționează în aceste locuri o mahala a „moldovenilor” în apropiere de Stejar și Brezoianu. Cu privire la variațiile demografice înregistrate în secolul al XVIII-lea de populația capitalei semnalăm ca demne de înregistrat pentru comparație și cifrele înfățișate în des-

crierea statistică a populației Țării Românești alcătuită de austriaci la 1737 ¹⁾ ca și acela privind pe embațicării mănăstirii Sf. Pantelimon din 1752 ²⁾.

Capitolul intitulat „Meșteșugari. Manufacturi, fabrici” (pp. 278—299) este unul dintre cele mai izbutite ale întregii lucrări, prezentînd în întreaga ei complexitate evoluția meșteșugărimii bucureștene de la timidele începuturi de breaslă pînă la puternica industrie de astăzi. Sînt înfățișate rînd pe rînd cele mai diferite meserii pe ramuri de producție, dintre care unele amintite pentru prima oară (ca de ex. *potlogarii* — cei ce puneau potloage, adică petice de piele la încălțăminte, sau *tavangii* — cei ce împodobeau tavanele locuințelor boierești — ș.a.). O atenție deosebită a fost acordată de către autor și studierii organizării profesionale a meșteșugurilor, la început în bresle apoi în corporații iar mai tîrziu a meseriașilor moderni în cooperative. Un paragraf aparte este destinat și evoluției întreprinderilor industriale bucureștene de la manufacturi la fabricile și uzinele zilelor noastre. Ținem să aducem în această privință și unele completări din documente inedite menționînd printre „instalațiile” rudimentare de tip „industrial” ale Bucureștilor secolului al XVII-lea și o povarnă de rachiul funcționînd în mahalaua Stejarului și aparținînd evreului Marco (12 martie 1688), precum și o „brăgărie” aflată în stăpînirea boierilor Dudești și producînd brăgă în apropierea orașului, la Obilești pe Colentina (18 martie 1678); un alt document inedit din 10 martie 1699 aminteste, în apropierea bisericii Sf. Gheorghe Vechi și de locul „unde se frînge fierul” ³⁾, adică de existența unui mare atelier de prelucrare a fierului.

Un foarte amplu capitol al lucrării prof. Giurescu este dedicat negustorilor, hanurilor și hotelurilor (pp. 300—316), cuprinzînd noi și interesante date. La fel de bine documentat și plin de sugestii prețioase este și acela privind „Livezi și prisăci. Pivnițe-cîrciumi, mustării și berării, cafenele, cofetării și restaurante” (pp. 317—332).

Autorul analizează apoi cu competență activitatea și structura organelor de conducere ale orașului din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, (pp. 333—340) reconstituind cu migală atribuțiile judeților și ale pîrgarilor, asistați de dregătorii domnești (pîrcălabi, vornici și portari), în sec. XVI-XVII, pentru a trece apoi la agă și marele spătar, conducătorii orașului în epoca fanariotă și a încheia cu organizarea municipală modernă din sec. XIX-XX cu sfatul orașenesc, primăria și Sfatul Popular.

Două paragrafe aparte se ocupă cu aprovizionarea orașului (morile și apa de băut), precum și cu dările, taxele și bugetele bucureștene (pp. 340—351). Cu privire la alimentarea cu apă a Bucureștilor și rețeaua hidrografică a Capitalei din sec. XVII pînă astăzi, amintim și o lucrare neinclusă în monografie și editată de curînd sub auspiciile Muzeului de istorie a orașului București. ⁴⁾

Un capitol de seamă al lucrării recenzate se referă bineînțeles la „Mahalale, cartiere, microraiioane. „Poduri” și poduri. Ulițe, străzi, bulevarde și magistrale, tîrguri, oboare, maidane și piețe” (pp. 352—386), în care autorul face o bogată enumerare a celor mai importante artere de circulație ale orașului și prezintă istoricul lor, cu multe date noi extrase din documente inedite.

În sfîrșit un ultim capitol se referă la „Grădini; grădini de petre-

¹⁾ Ș. Papacostea, *Populația Țării Românești în ajunul reformelor lui Constantin Mavrocordat. Un document inedit în Studii*, 19 (1966), nr. 5, p. 934.

²⁾ I. Ionașcu, *Aspecte demografice și sociale din București la 1752*, în *Revista Arhivelor*, seria nouă, II (1959), nr. 2, p. 138—145.

³⁾ Amintirea locului „unde se frînge fierul” s-a păstrat și în denumirea uliței „Fringie fierul” (actuala str. Elias între str. Decebal și Lipsicani).

⁴⁾ Fl. Georgescu-Al. Cebuc-P. Daiche, *Probleme editare bucureștene* 1. *Alimentarea cu apă*, 2. *Canalizarea Dimboviței*, 3. *Asanarea lacurilor din nordul Capitalei*, București, 1966, 197 p. + il. + pl.

oere, parcuri“ (pp. 387—399), faimoasele „spații verzi“ care au constituit în trecut, ca și astăzi, una din marile atracții ale orașului nostru. Lucrarea se încheie cu un indice metodic redactat, precum și cu amănunțita listă a celor 241 ilustrații (în mare măsură inedite) ca și a cinci hărți sugestive, care însoțesc textul. Opt planșe în culori după stampe bucureștene mai puțin cunoscute îmbogățesc într-o măsură și mai mare ținuta grafică de calitate a acestei

reușite lucrări. Lucrarea este scrisă într-un stil colorat și atractiv.

În concluzie, ținem să subliniem încă o dată importanța deosebită pentru istoriografia noastră a apariției acestei valoroase monografii dedicate capitalei României socialiste de către profesorul Constantin C. Giurescu, unul dintre cei mai buni cunoscători ai zbuciumatei sale istorii.

PAUL CERNOVODEANU